

պէտք է որ նախ Աստուծոյ կարեւորութիւնը ըսել. Հնչր խմ: Ինքն է որ գմեղ մեկմեկու ազգական բրաւ, ուստի եւ իրեն համար է որ մեկգմեկ կսիրեմք:

Թարգմանեաց

ԿԱՐԱՊԵՏ ՇԱՀՄԱՅԵԱՆ
Աշակերտ Հայկազեան Վարժարանին.

ՅՈՒՆԻՍ ԱՄՍՈՅՆ ԸՆԾԱԿՆԻ ԱՍՏՂԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆԸ.

Երկիրս արեւուն չորս կողմը կ'առնայ կրտսեր. բայց ասով պէտք է կարծել թէ արեւը մէջտեղը կեցած ըլլայ, ու երկիրս իբրեւ կեդրոնի մը վրայ աղուոր բոլորակ շրջան մը ձեւացընէ. հապա հակառակն. անհասարակ շրջան մըն է: Ասկէց կ'ենտեւի որ երկիրս՝ այս շրջանին վրայ գտնուած տեղւոյն համեմատ երբեմն տեւի երբեմն քիչ արեւուն կ'առնուայ:

Այն կէտը՝ ուր երկիրս ամենէն տեւի արեւուն մօտ հասնած ըլլայ՝ կրտսի թէ արեւը երկրամերձ կ'ենէ. իսկ երբ ասոր հակառակն է՝ կրտսի թէ արեւը իւր հեռակէտն է:

Յուշիս ամիսը արեւուն հեռակէտն է. վասնզի այս ամսոյն Յին, կեսօրուան ժամը 4, 55 վայրկեանին՝ երկիրս իր շրջանին ամենէն հեռու կ'ենտի վրայ է: Երկիրս արեւուն ունեցած միջին հեռաւորութիւնը գրեթէ 38 միլիոն փարսախ է. (միջ փարսախը 4 հազարամերձ կամ քիլոմէր է): Յուլիսի Յին 39 միլիոն փարսախ հեռացած ըլլայ. ըսել է՝ միջին հեռաւորութենէն գրեթէ 1 միլիոն տեւի:

Այս լսելով պիտի զարմանաս թէ ինչպէս ըլլայ, մենք տաքութիւնը արեւէն կ'առնուեմք. յուլիսը ամենէն տաք՝ ամիսն է. ուրեմն ինչպէս կրնայ ըլլալ որ այս ամսուան մէջ երկիրս արեւէն ամենէն հեռու պտուտած միջոցն ըլլայ: — Իրաւ է. գմեղ տաքընողը արեւուն ճառագայթներն են, բայց իրենց տաքութեան առաւելութիւնը չէ թէ տեւի մօտ ըլլալէն կ'ախտի՝ հապա շիտակ հասնելէ: Իսկ երբ քովընտի զարնեն՝ թէ եւ միլիոն մը փարսախ տեւի մօտ եղած ըլլածք՝ սակայն տեւի քիչ տաքութիւն կ'ընդունուի. ինչպէս դիմաւորներն եւ յունուար ամիսներուն մէջ:

Լուսանկարով (photographie) եղած փորձերը ցայտնադէս ցցուցին թէ արեւուն հասարակածին գոտին տաքութիւնը շատ տեւի բարձր է քան թէ բնականութեւնը. եւ որովհետեւ արեւը միշտ նոյն գոտին մեզի չ'զարձընէր, հապա երբեմն շիտակ հասարակածին գոտիի ճառագայթները կ'ընկէ, երբեմն ալ իր բնեւոր մեզի կ'զարձընէ, անոր համար ալ մեր զգացած տաքութիւնն եւս կ'փոփոխի. ըսել է՝ երբ տեւի բնեւորն ճառագայթներն են զոր կ'ընդունուիք՝ կ'ըլլայ մեզի ձմեռ. իսկ երբ արեւուն ամենէն տաք գոտիներէն կ'ընկէ. Ամառն ենք:

Օրացուցիչ մէջ որ նայիս՝ այս ամսոյն գիտելիքներուն մէջ կ'կարդաս. Աւուր՝ Շնիկ ասեղնը, որ ըսել է տարւոյն ամենէն տաք օրերը: Ասիկա հնուցմէ մնացած գիտողութիւն մըն է. զոր նոր աստղաբաշխներն ալ դիտեցին գտան որ իրաւ է. բայց թէ որ օրն է ամենէն տաք օրը, ասոր վրայ երկու կարծիք ըրին, տմանք յուլիսի 14 է կրտսն, այլք՝ 28ը: Իսկ Շնիկին օրերը ճշդեցին գտան որ 24էն կ'սկսին կերբան մինչեւ Օգոստոսի 26ը: Աւստի սրբագրեցին հինքուն մինչեւ Օգոստոսի 25ը: Ասով կ'իմանաս որ օրացուցին մէջինը ճիշդ չէ, որ Շնիկին օրերուն սկիզբը կրնէ յուլիսի 29ին, ու վերջը՝ Օգոստոսի Յին:

Չարմանք չէ որ հինքեր փափագին որ Շնիկին օրերը քիչ ըլլային, վասնզի այս օրերը իրենց համար անհար օրեր էին. Հիպոկրատայ ու Պլինիոսի որ հաստատեց՝ այս օրերուն մէջ ծովը կ'ուռնուէր. կ'ենտեւի ամենէն խոր շունամարմին մէջն ալ չ'զիմանար կըացիս. շուները կ'կատողին, մարդուս մաղքը կը շատնայ, եւ մարդ ալ կ'ենդանին ալ ուսէ ընկած կ'մնան: Այս ծիծաղելի աւելորդապաշտութեանց վրայ այնչափ համոզուած էին Հռոմէացիք՝ որ Շնիկ օրերուն զմարդութենէն ազատելու համար կարմիր շուն մը կ'ընկնէին:

Բայց Շնիկին զիտը Հռոմէացիքը չէ: Եզրիտացիք եղան առաջին որ դիտեցին տեսան Միւս-Շուն համաստեղութեան

Շնիկ աստղը այս ամսոյն մէջ արեւուն հետ մեկտեղ կ'ըլլէ. ու մեկտեղ ալ կ'մտնէ, ըսին թէ այս երկուս աստեղաց ճառագայթներուն լծորդութենէն ամեն ձախորդութիւն պիտի հասնի երկրիս վրայ: — Ենթադրեալ որ ասոնց բաժինն համեմատ իրաւացընէ Շնիկը մեզի տաքութիւն ազդելու յատկութիւնն ունենար, բայց այս տաքութիւնը պէտք էր որ աւելի զգային հարաւային կիսագնդին բնակիչքն, քան թէ մեր. որովհետեւ Շնիկը՝ հասարակածին անդիւս, կողմը հարաւային կիսագնդին վրայ կ'ընայ. բայց ելիր նայէ որ անոնք ալ այս ամսոյն մէջ սաստիկ ձմեռուան մէջ կ'ստանան: Շնիկը չէ որ, բոլոր աստղերն ալ մեկտեղ զան՝ զեռ երկրիս վրայ ազդեցութիւն մը չ'են կրնար ընել, այնչափ հեռի են մեզմէ:

Այս բաններս թէ որ բաւական չ'են քու միտքը համոզելու, ու զեռ կ'ախտնաս Շնիկին համարաւոր օրերէն, այս ալ բնած որ հիմա թէ եւ Շնիկին անունը զեռ յուլիսի մէջ մնացած է. բայց Շնիկին արեւուն հետ լծորդութիւնը հիմա ետ մնացած ու յունիս ամսոյն մէջ ընկած է. եւ դու ալ զիտես որ յունիսի մէջ յուլիսի տաքութիւնը չ'ընէր:

Բայց մէք քանի մը գետնիք ալ բնած յուլիսի վրայ: Այս ամսոյն մէջ արեւը միշտ մեր հիւսիսային կիսագնդին վրան է. բայց 20ին երկուորեկաց համաստեղութենէն Խեցզետի արեւադարձը հասնելն ետեւ դէպ ինասարակած մեծաքալ ետ ետ կ'երբայ: Յունիսի վերջի ինը օրերուն մէջ բոլոր բոլոր չորս վայրկեան կ'կարճեան օրերը. իսկ յուլիսի մէջ՝ ժամ մը աւելի, 51ին՝ օրը 45 ժամ է: Արեւը՝ հիւսիսային լայնութեան 48 աստիճանին վրայ է մայիսի 13ին պէս:

Օրերը իրաւ կ'կարճեան, բայց յուլիսի գիշերներն ալ ոչ ինչ ընդ հատ զեղեցիկ են եւս ակտրոնիկ, մանաւանդ թէ եւ փափագիլի իրենց բերած անուշ գովութեամբը: Երկինքն ալ միտքուր աղուոր աստղերով կ'ընդողջայ: — Համաստեղութեանց մէջ այս ամսոյն մեզի տեսանելի եղողներն են Հիւսիսային-Պատկը. Յճն ու Կարիճ որ առաջ կ'երբան, քիչ մը հեռուն ցանկալի-Բնարն իւր զաշնակաւոր ձայնին տեղ անոյշ լոյսը մեզի կ'ընդացընէ. Արծիւը իւր կապուտակազեղ Արայր աստղով մեզի կ'նայի, ու Աղեղնաւորն ալ իր շողողուն խմբովն ու գեղափայլ միգամածներովը հորիզոնին ծայրը կ'ազառնայ:

Իսկ մեծ մուրակներէն երկուքը միայն պարզ աչքի կ'երևան: Արեւուն մտնելն քիչ մը վերջը՝ իրեն քովընտի Դիւերա-վառը դուրս կ'ըլլէ, ու ակտրոնիկ մտածմունքներով կ'ընցընէ գմեղ այն երեկոյեան պատգամաբերը. բայց սոխոսն որ իւր ամենէն տեւի փայլուն փափկուն ժամանակը չէ հիմայ. զի տակով որ նայիս՝ պատճառը կ'իմանաս. վասնզի իւր սկաւառակին երկու տասներորդը մութի մէջն են:

Մեկալ մուրակը Հրատն է՝ որ Կոյս համաստեղութեան մէջ կ'ընեայ. Կարճին առջեւն. 21ին ժամը 7, 14 վայրկեանին միջօրեայէն կ'անցնի ու 11ին 57 վ. կ'մտնայ:

Երեւակն ալ յուլիսի մէջերը կ'սկսի աներեւոյթ ըլլալ արեւուն ճառագայթիցը մէջ կ'ընտելու: Բայց երեւակին կորըստանար վրայ շատ չ'անցնիր կուգայ Լուսնեազ իւր պայծառափայլ լուսովը գմեղ գոռարձացընելու, ու կ'առաջնորդէ մեզ մարքերնուս մէջէն տեսակ տեսով խորհրդածութիւններ ընելու իր ու իրեն նման ազուոր ու մեծայտոր մուրակաց ճակատագրին վրայ:

Սպասեմք այն օրերուն, որքիչ անգամուն բողջով այն անտունան ընելիք խորհրդածութիւններն ալ:

ՀԱՆԵԼՈՒԿ.

Կենդանի մը կուգամ,
Բայց կ'ենտ չ'ունիմ.
Ուր ու ուղեն ճէ կ'ըլլամ,
Հօգի չ'ունիմ.

Ում ճէն ուղեն կ'ընտելմ,
Բայց ճայն չ'ունիմ.
Անկն հարցման պատասխանմ,
Բայց մեզ ալ չ'են.

Ուրեմն ինչ էն:

ՅՈՒՆԻՍԻ Հանելուկը եր'նմ'ն(պատմ) որ զարմանալի ծաղիկով ծառն է, զոր ետեւի կողմէն կ'արգանք՝ կ'ըլլայ ՇՆԻԿ՝ որ է արեւի պատկանցին: Դիւերալու է որ ՆԻԿ Հայնաւորները երբ քովէ քով զան՝ համարձակ հայնաւորները պարզ ձայնաւոր գրի մը ձայն է, ինչպէս է նաեւ Լուսին, Ինչպէս է Եւ Սպանիոն Եզրուաց մէջ (ս). ուստի թէ ստիւնէն թէ ետեւէն պէտք է որ ՆԻ Հայնց ճան ալ պայտիս բանի յատկեալ մէջ: